De brede interpretatie van Land art

Kunst en het landschap verweven

Kunst in het landschap is openbaar in de beste betekenis van het woord. Het bereikt veel meer mensen dan de gebruikelijke werken die in woonkamers of musea hangen. Het landschap en stedelijke open ruimten behoren tot ons allen en de hierin aanwezige landschapsprojecten zijn kunstwerken die elke dag door iedereen kunnen worden ervaren. Wat is er mooier dan bomen die als onderdeel van kunstprojecten samen met de mensen om hen heen oud kunnen worden. *Land art* maakt dat mogelijk.

Lucien den Arend

Kunstenaar

lucien@denarend.com

Land art is net zo oud als de mensheid zelf. Het is slechts sinds korte tijd dat wij het kunst zijn gaan noemen. Waarschijnlijk hanteerde men in prehistorische tijden dezelfde motieven ten aanzien van interventies in het landschap als wij nu doen. Godsdienst en kunst hebben een gemeenschappelijk doel: het verschaffen van een omgeving voor rituelen. Daar waar godsdienst de geestelijke emotie moest oproepen, baseert kunst zijn interpretatie naast het intellectueel ook op intuïtie. In de huidige tijd is kunst tot in het detail geformuleerd. Kunst is gerationaliseerd, geanalyseerd en gecategoriseerd.
Land art onderscheidt zich van al het andere zoals een artefact van een natuurlijke rots. De ligging is bij voorkeur een natuurlijke omgeving. Menselijke interactie vestigt de aandacht op een nieuwe waarneming van de omgeving. Jammer genoeg wordt bij de meeste menselijke interventies in de natuur de *genius loci* genegeerd met soms desastreuze gevolgen. Karakteristiek voor Land art is het gebruik van lokale materialen en het zodanig herschikken ervan dat het een nieuwe, overwogen situatie opleverd. Het introduceren van materialen of voorwerpen die niet in de omgeving van de plek zijn gevonden kan het begrip van Land art veranderen. Het vanuit een heuvel naar beneden gieten van asfalt past niet in dit concept.

Benadering

Een architect ontwerpt plekken voor mensen om te gebruiken. Ten eerste dus om het te occuperen en ten tweede voor de visuele ervaring. Functionaliteit is het belangrijkste doel. Bij de kunstenaar gaat het om gevoel en sensatie, openbaring, om zuiver visueel genot. De daadwerkelijke mogelijkheid om de ruimte die hij ontwerpt te betreden is een vereiste. De kunstenaar bepaalt de toegankelijkheid zelf.
Het gaat om de functie van een gemodeleerde omgeving. Land art is het ultieme landschapsontwerp aangezien het niet gemaakt is om gebruikt te worden. Zijn functie is zuiver visueel en intellectueel. Zijn functie is 'slechts' kunst. Dit geeft de kunstenaar meer vrijheid dan de landschapsarchitect aangezien deze vastzit aan een programma van eisen.
Wanneer wij langs onze snelwegen kunst zien, zijn wij getuigen van min of meer conventionele en plaatsgerelateerde 'public art'. Vergrote beeldhouwwerken of zelfs schilderijen die zijn verlengd om zich aan de lengte van de weg aan te passen. Op deze manier wordt geen optimaal gebruik gemaakt van de kans voor kunst om haar grenzen te verleggen.
In 1983 was ik één van de beeldhouwers die door het Ministerie van de Verkeer en Waterstaat werd gevraagd een studie te doen naar de mogelijkheden voor de combinatie van kunst en snelweg. De A15 vormde het studieobject. In plaats van het ontwerpen van 'incidenten' of langgerekte kunstwerken, bedacht ik de vergelijking met een compositie in een muziekstuk. De bewegende waarnemer, de automobilist, zou dan de gebeurtenissen ervaren zodra zij gebeurden.
Gebruik makend van materialen en natuurlijke elementen uit de omgeving legde ik de goedkeuringscommissie diverse suggesties voor van hoe dit concept zou kunnen worden gerealiseerd op een schaal passend bij die van een snelweg in een landschap. Helaas koos de commissie weer voor een traditionele, beeldhouwkunstige oplossing.

Het maken van Land art

Ik heb nooit getracht mijn omgeving in kunst te veranderen. Het idee alleen al zou me hebben afgeschrikt.
Beeldhouwen was breed genoeg voor me. Ik hield mij nog niet bezig met het verschil tussen Land art, *Environmental art* en een landschapsontwerp. Zoals ik het nu zie, is Land art een onderdeel van Environmental art, die zowel in een natuurlijke als stedelijke omgeving een plek kan krijgen. Een landschapsontwerp hoeft geen kunst te zijn, hoewel er voorbeelden zijn waar het resultaat bewezen heeft niets minder te zijn.
Ik besefte dat ik ten aanzien van het Nederlandse landschap een andere benadering zou moeten ontwikkelen voor

Homage to El Lissitzky

Pieter Janszoon Saenredam Project

mijn ontwerpen. Aangezien het een landschap betreft dat duidelijk *hand-made* is, zou kunst niet meteen een overtuigende indruk maken. Ik kwam tot de conclusie dat dit pas bereikt zou worden door een uitgebreidere analyse van het schaalniveau. Een project waarin dit duidelijk naar voren komt, is de brug die ik ontwierp over het Dirkslandkanaal. De brug is geconstrueerd uit elementaire vormen die loodrecht op elkaar staan. Een orthogonale formatie van betonnen vlakken vormt de brug zodanig, dat het zich van het landschap losmaakt en een afzonderlijke entiteit wordt. Een *landmark* in plaats van een gewone brug.
Ik plantte ook parallelle rijen van Italiaanse populieren in een scherpe hoek aan de weg die de brug kruist, dit creëerde een interessant tijd- en ruimte-effect voor passerende automobilisten. Het planten van rijen bomen parallel met de weg zou slechts de impact op het platteland benadrukt hebben. Door de bomen in een scherpe hoek te plaatsen, benadrukt de brug het land-schap veel meer.

Geometrische constructie

Mijn werk is geometrisch abstract waarin de invloeden van de wiskunde en de conceptuele benadering een belangrijke rol spelen. Ik bestudeer de transdimensionale afbakening van vorm, van binnen naar buiten. Een geometrische constructie is voor mij een manier om te tonen dat iets *man-made* is. Wat naar mijn idee, een primair kenmerk is van kunst. Sommige van mijn projecten met een duidelijk conceptueel aspect zijn o.a. het *Pieter Janszoon Saenredam* project en *Merging Grids, homage to Cor Noltée.*
In 1991 nam ik deel aan een symposium in De Biesbosch. In een bestaande bedding plantte ik viermeter lange wilgenstaven in een strak raster. De titel van dit werk, *Pieter Janszoon Saenredam* project, verwijst naar de ongerijmdheid tussen mijn bijdrage en de originele rangschikking van de willekeurig geplante wilgen. Ik benadrukte mijn raster door de schors van de bovenkanten van de onlangs geplante takken tot de helft van de lengte

te pellen. Onder het gepelde deel groeiden de nieuwe takken. Uiteindelijk zal het geometrisch perfecte raster vrijwel onzichtbaar met de willekeurige bomen samengaan.

Land art is geen beweging of stroming. Het hoeft ook niet per se teruggevonden te worden in het landschap. Land art is tijdloos. Iedere man-made ingreep in het landschap kan aanspraak maken op de titel Land art. Net zoals al het werk dat echt als zodanig bedoeld is.

Summary
Land art, according to Lucien den Arend 'the ultimate landscape design', is part of the Environmental art. His work is geometrically abstract in which mathematics and a conceptual approach play an important role. Geometrical constructions are his way to show that it is man-made. In his view land art is no movement or trend, it is timeless.

Patina

Mijn vriendin is mooi
Mijn leven is daarom mooi

Landschap heeft schoonheid als het er geleefd en geaccepteerd uitziet
Het heeft patina
Een laagje verwering
Zonder patina is het te nieuw
En wantrouw ik het
Omdat ik heb geleerd dat wat mooi is
Zo fragiel is dat het bij de minste verstoring uiteenvalt
En weemoed achterlaat
En de aanwezigheid van patina geeft aan dat het niet uiteen is gevallen
Dat het sterk, stabiel, koppig, noest, eigenzinnig
Bedreven, behendig, doorkneed, ervaren, geoefend, bekwaam
Dwars, eigenwijs, star, halsstarrig, obstinaat, onbuigzaam
Onverzettelijk, stijf, krampachtig, houterig, lomp, onhandig
Stram, moeilijk, zwaar, pijnlijk, jichtig, moeizaam, onnatuurlijk
Geforceerd, gemaakt, onecht, gewild, gedwongen, precieus
Geaffecteerd, bekakt, deftig, fatsoenlijk, beschaafd, beleefd
Civiel, correct, hoffelijk, voorkomend, ridderlijk, eerlijk
Galant, hoofs, fair, edelmoedig, altruïstisch, onbaatzuchtig, gul
Scheutig, joviaal, mild, nederig, buigzaam, meegaand, plooibaar
Inschikkelijk, gewillig, gedwee, gehoorzaam, handelbaar, mak
Flexibel, soepel, buigzaam, lenig, rank, veerkrachtig
En temperamentvol is

Dat alles is afleesbaar aan patina
En dan doet het er natuurlijk ook toe waar dat patina op zit
Maar de patina is dat wat niet te ontwerpen is
Waar het opzit is te ontwerpen
En dat moet voldoen aan een mooie mengvorm tussen klassieke herkenbaarheid en een modegevoelige stijl

In zekere zin is ontwerpen bijzaak
Het is meer een herhaling van zetten
Een herhaling van klassiek en een herhaling van modegevoelig of zeitgeist
En dan maar hopen dat patina er grip op krijgt

En zo is dat ook bij mijn vriendin
Haar ontwerp kent klassieke invloeden en een uiting van de tijdgeest
Maar het is vooral de patina
Waar ik helemaal weg van ben
En die patina wordt almaar rijker
En bovendien kan ik daar zelf nog invloed op hebben
Op haar ontwerp heb ik geen invloed

Paul Roncken